

OLEKSIY POLTORAKOV

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>
poltorakov@yahoo.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ukraine, Kyiv

IRYNA SHCHYGOL

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5503-2235>
irynashi@yahoo.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ukraine, Kyiv

Poltorakov, O., Shchygol, I. (2019).

Istoryko-sotsial'na spetsyfika stanovlennya ukrainyn's'koho pys'mennytstva yak sotsial'no-profesiyynoyi hrupy (kinets' XIX – pochatok XX st.) [Historical-Social Establishment Specifics of Ukrainian Writers as a Social-Professional Group (end of 19th century – beginning of 20th century)]. *Intercultural Communication*, ISSN 2451-0998, vol. 1(6)2019, pp. 161–186. (in Ukrainian).

DOI: 10.13166/inco/103770

Historical-Social Establishment Specifics of Ukrainian Writers as a Social-Professional Group (end of 19th century – beginning of 20th century)

ABSTRACT

Purpose. Adopting P. Bourdieu concept, within the frameworks of “literature field” and “power field” inter-connection/inter-action to analyze sociologically literature process and its key actors (writers as a socio-professional group) activities in Ukraine at the end of 19th century – beginning of 20th century.

Methods: comparative method has been used while reviewing literature and arranging the table showing relations between occupation and literary work; method of socio-historical reconstruction has been used in the part about writers and their life/literature and society; biographical method has been used for analysis of writers' life and their occupation.

Results. The Ukrainian writers in the 19th century began to gain shape of socio-professional group, and its key representatives started to receive honorariums. The Ukrainian writers were in line with mainstream of the world literary process, including more active publications of literary works written by women. The 1920s was a period of the Ukrainian literature unprecedented development, showing revolutionary features it became a period of Ukrainian culture Renaissance. Many famous cultural activists emigrated,

but the new generation began to appear with communism views or non-political. Actually revolutions in the beginning of the 20th century destroyed social hierarchical structure of the Russian Empire. An increasing demand for mass literary products was seen, because of an increased number of people who could read. Main professional activities of authors had a significant impact on the choice of ideas/stories and topics/subjects among writers. According to preliminary results of socio-literary studies (1920-1930s period), connections between real life of a writer and his social environment, as well as literature works had deep impact on all process' participants.

Conclusions. Writer's creative work, as well as his biographical milestones are the sources of sociological research, of the mutual influence of society (real life) and literature (art work and the corresponding psychological/cultural) in the context of the development of contemporary technologies ("BigData", etc.), – as well as reality that it is constructed/given and/or extrapolated to it.

Keywords: *Ukrainian writers; socio-professional group; biographical method; sociology of literature; social history.*

Історико-соціальна специфіка становлення українського письменництва як соціально-професійної групи (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)

АНОТАЦІЯ

Мета. В концептуальних категоріях перетину «поля (художньої) літератури» та «поля влади» (в термінах П. Бурдьє) визначити історико-соціальну специфіку становлення українського письменництва як соціально-професійної групи (кінець ХІХ – початок ХХ ст.).

Методи: порівняльний був використаний під час огляду літератури і побудови таблиці взаємодії місця роботи і творчості письменників, соціально-історичної реконструкції – в частині, присвяченій взаємодії митця і його творчості з суспільством, біографічний – для аналізу взаємодії життєвого шляху письменника і його зайнятості.

Результати. Доведено, що українське письменництво ще у ХІХ ст. почало формуватися як соціально-професійна група, а його ключові представники – отримувати гонорари, інколи немалі, за свою творчість, не зважаючи на те, що ці гонорари майже ніколи не були основним джерелом існування. Українське письменництво йшло в загальному руслі тогочасного світового літературного процесу, зокрема все активніше долучало до публічності (публікувало) твори, написані жінками.

1920-ті рр. стали часом небаченого розвитку української культури, періодом культурної революції або, в певному сенсі, українським відродженням. Це стало можливим завдяки тому, що після революційних подій в Україні (кінець 1910-х рр.) діячі культури могли сподіватися на підтримку державних органів, вільно проголошувати свої програми розвитку культури та сподівання. Багато видатних діячів виїхало в еміграцію, але почала з'являтися нова плеяда діячів культури, вихованих на революційних переконаннях, свідомих комуністів. Втім необхідно зауважити, що багато молодих письменників та поетів були доволі аполітичними. У вимірах художньої літератури можна прослідкувати культурні та соціальні зміни, котрі відбувалися у суспільстві. Революційні події зруйнували соціально-станову ієрархічну структуру Російської імперії. Почалася вертикальна міграція, котра підтримувалася владою. В її рамках підвищувався загальний рівень освіченості населення, змінювалося матеріальне та соціальне становище великої кількості населення. Зростав попит на літературну продукцію, оскільки збільшувалася кількість письменних людей, – отже, виникала потреба у збільшенні кадрів виробників цієї продукції – письменників (показовою є кампанія «призову робітників-ударників до літератури»). Основна професійна діяльність тогочасних митців мала значний вплив на вибір ідей/сюжетів та тем/тематик серед письменників.

Висновки. Як творчий доробок письменника, так і його біографічні віхи разом є дедалі потужнішим (в контексті розвитку відповідних технологій «BigData» та ін.) джерелом для соціологічних досліджень, вивчення взаємовпливів соціуму (реального життя) і словесності (художнього твору та відповідної психологічної/культурної реальності, що ним конструюється/задається та/або екстраполюється на нього).

Ключові слова: *українські письменники; соціально-професійна група; біографічний метод; соціологія літератури; соціальна історія.*

*З кривавого багна багно літературне
Зробили ви собі, о кодро некультурне!*
Пантелеймон Куліш, «Сліпченкові» (1893 р.)

Вступ

Одним із ключових векторів розвитку сучасного наукового знання є поступовий перехід від домінування «дисциплінарності» до пріоритетності «проблемності» у науково-аналітичному пошуці. Останнє, в своєму першому наближенні, є тенденцію до того, щоб дослідницька проблематика, традиційна для певної наукової дисципліни, ставала предметним полем для відносно суміжного спектру дисциплін. Особливе місце така тенденція займає в царині соціогуманітарного знання, зокрема у сфері соціології та суміжних/дотичних дисциплін (від політології та історії до літературознавства).

Саме до подібних предметних сфер належить складне та багатовимірне явище літератури як такої, а надто – літератури художньої як її іманентної складової. На проблематику, що традиційно належить до сфери науково-дослідницьких інтересів літературознавства, дедалі частіше звертають принципово глибоку увагу не лише історики та культурологи, але й політологи та соціологи і ін.

Так концептуально-методологічно розвивається соціально-літературний аналіз – перш за все як проблематика, вже артикульовано соціологічна (Пор. Малес, 2011) та, принаймні опосередковано, політологічна. Це відбувається, зокрема, виходячи з акцентуалізації такої проблематики Ю. Лотманом в категоріях «відносин того чи іншого колективу до групи текстів» (Лотман, 1993, с. 381).

Знаний французький суспільствознавець П. Бурдьє у наробку «Поле літератури» (1991) (Bourdieu, 1991) аргументував, що однойменне «поле літератури» завжди займає підпорядковану позицію щодо «поля влади», всередині якого воно перебуває; якими б вільними від зовнішніх обмежень і вимог не були «культурні поля», вони так чи інакше просякнуті прагненням до прибутків (чи, принаймні, преференцій) економічних чи політичних.

Відповідно, «художня література» як об'єкт соціогуманітарних досліджень – як джерельного, так і предметного характеру – є дедалі значущою частиною загального соціологічного та суміжного знання про сучасні соціокультурні реалії, а також одним із перспективних джерел/ресурсів історико-соціальної реконструкції (Полтораков, Щиголь, 2017), виступаючи щодо суспільно-політичних процесів і соціально-культурних відносин передусім в якості «дзеркала» (згадаймо хоча б дещо неоднозначне позиціонування В. Леніним письменника Л. Толстого як «дзеркала російської революції» (Ленін, 1908)); втім, «дзеркалом», певним чином, «викривленим» (свідомо чи несвідомо).

На принципову увагу заслуговує проблематика взаємодії «поля літератури» та «поля суспільства» (в термінах П. Бурдьє): «зовнішнього» взаємовпливу соціуму та письменників (Щиголь, 2006), а також взаємовпливу «внутрішнього» – як цей загальний взаємовплив, в свою чергу, впливав на літературну творчість та професійну діяльність (Щиголь, 2004; Щиголь, 2009). Слід також звернути окрему увагу на соціально-біографічний вимір дослідницької методології (Щиголь, 2005), що також вбачається ключовим значущим аспектом для повнішого розуміння проблематики (Щиголь, 2003).

*Годі побудувати щось словом,
коли те саме руйнувати ділом.*
Григорій Сковорода

Історико-соціальна динаміка становлення українського письменництва (кінець XIX – початок XX ст.)

На фоні активного розвитку національних художньо-літературних традицій Європи та США кінця XIX ст. національно-культурний розвиток українського письменництва як динамічного соціально-культурного явища, яке поступово претендувало на принаймні відносну цілісність (в сенсі формування певного «поля української літератури», в термінах П. Бурдьє), носив внутрішньо неоднозначний та зовнішньо

суперечливий характер. Це обумовлювалося, перш за все, непростими історико-культурними контекстами, а також ускладнюючими історико-політичними чинниками.

В Україні, як і в більшості країн Європи кінця XIX ст., художньо-літературна творчість була спочатку інтелектуальним захопленням та художньо-літературною спробою власного самовираження, а вже потім – орієнтованою на належні гонорари професією. Письменництво в Україні XIX ст. практично ніким не розглядалося як основна прибуткова професія, а виступало в якості додаткового джерела доходів.

Становлення сучасної української національної (в термінах перш за все її україномовності та орієнтації на саме українського читача) художньо-літературної традиції відбувалося «в тіні» традицій передусім російської (російськомовної) та австро-угорської (німецькомовної; це дуже чітко проявилось, зокрема, у О. Кобилянської), а також польської та ін. Дуже характерними в цьому сенсі є, перш за все, художньо-літературні доробки І. Котляревського та М. Гоголя. Їхні твори з української тематики орієнтовані передусім на російського читача, для якого відповідна контекстуальність (особливо з урахуванням доволі характерних для творчості М. Гоголя етнічно забарвлених елементів містицизму і т.ін.) носить дещо навіть екзотичний характер. (Показовою в цьому сенсі є достатньо критична оцінка «Енеїди» П. Кулішем (Кулиш, 1861).) Більше того, у випадку М. Гоголя навіть твори на суто українську тематику («Вечори на хуторі коло Диканьки» (1831-1832 pp.) та ін.) написані виключно російською мовою. Свої особисті/особистісні щоденники Т. Шевченко писав російською мовою, а О. Кобилянська – німецькою. Рукопис найпершої повісті О. Кобилянської «Гортенза, або Доля однієї дівчини» (датовано 1880 р.) був написаний німецькою мовою; літераторці і пізніше нерідко дорікали, що українська мова її є «знімечченою».

Навіть на початку 1910-х pp. Олена Пчілка зазначала, як прикрий факт української видавничої справи того часу, саме надзвичайно обмежене коло читачів, котрі б цікавилися суто національними часописами, поданими українською мовою (Матеріали, 2001).

У Російській імперії, з одного боку, та в Австро-Угорській імперії з іншого – твори українською мовою якщо й видавалися, то малими тиражами і переважно за межами імперій, а сама українська мова була під постійними заборонами. Відповідно, отримувати належні гонорари за україномовні літературні твори було важко. Певне виключення становить Т. Шевченко, який у 1843 р. продав право на друкування «Кобзаря» та «Гайдамаків» книговидавцю Івану Лисенкову, а отримані 1500 срібних карбованців використав для поїздки в Україну. Пізніше, на зауваження родини підприємців-меценатів Симиренків, що в продажу давно немає його творів, Т. Шевченко відповів, що «видавці-кацапи» скупляться, а сам він не має засобів для видання книги. Тоді Платон Симиренко дав 1100 карбованців, які поет повернув примірниками «Кобзаря» (1860 р. видання), котре стало для поета останнім прижиттєвим (Див. Карпенко, 2014).

В контексті періодичних заборон української мови українські літератори, щоб уникнути переслідувань за свою національно-літературну діяльність, часто друкувалися під псевдонімами: Панас Рудченко – як Панас Мирний; Іван Тобілевич – як Іван Карпенко-Карий і т.п. Іван Франко використовував як своє власне прізвище, так і псевдоніми та криптоніми, яких нараховується близько сотні (Див. Шуст, 1960).

Окреме місце займає проблематика художньо-літературної творчості українських жінок-письменниць, додатково ускладнена соціальними чинниками гендерного характеру. Адже в Російській імперії (а до неї належала більша частина України), як, й у більшості тогочасних держав (Австро-Угорщині та ін.), соціальні ролі та можливості жінок були обмежені переважно побутовими практиками на кшталт домогосподарства та виховання дітей, певним чином благодійності тощо (Пор. Агеева, 2002). Наталія Кобринська, наприклад, організувала збір підписів за право жінок навчатися в університетах та гімназіях.

Для публікації своїх творів на проблемну соціальну тематику жінкам-письменницям доводилося виступати виключно під псевдонімами – причому спочатку суто чоловічими (Марія Вілінська як Марко Вовчок) (Пор. Бажан, 2005). Однією з перших, хто перейшов з чоловічих псевдонімів

на жіночі, була Олександра Білозерська-Куліш, котра змінила чоловічий псевдонім А. Нечуй-Вітер на жіночий – Ганна Барвінок. А вже після неї жінки сміливо підписувалися жіночими псевдонімами – Ольга Косач-Драгоманова як Олена Пчілка, Лариса Косач-Квітка як Леся Українка, Одарка Романова як О. Романенко чи Одарка. Лише з кінця XIX ст. жінки відкрито публікуються під своїми справжніми іменами – Ольга Кобилянська, Наталія Кобринська, Христина Алчевська та ін. Художньо-літературні твори цих жінок можна вважати своєрідним «гендерним проривом» (Пор. Білан, 2002) в проблематику суспільно-значущого характеру, оскільки в них піднімалася не тільки “класичні” (соціально-нейтральні) тематики на кшталт краси природи, високих почуттів чи глибини емоційних вражень (що традиційно вважалося їх гендерно обумовленою прерогативою), – а й такі значущі питання як складнощі національно-культурного розвитку, суспільні конфлікти та прояви економіко-соціальної несправедливості, котрі розроблялися переважно чоловіками.

Леся Українка завжди мріяла мати самостійний заробіток, але таланило їй відносно недовго – коли журнал «Жизнь» (ліквідовано 1901 р.) замовляв їй літературні огляди і виплачував гонорари; зокрема, за одну зі статей вона отримала 80 карбованців, що в ті часи було доволі значною сумою. Також незадовго до смерті вона скаржилася, що видавці затримують їй гонорари.

Перша світова війна та похідні революційні події (кінець 1910-х рр.) стали в т.ч. значущими чинниками, які сприяли остаточному соціально-культурному становленню українського письменництва та його подальшому трансформаційному розвитку: від не стільки професійної, скільки соціальної (з етнокультурною домінантою) групи – на групу соціально-професійну. Це відбувалося, перш за все, через формування профільних угруповань (груп за інтересами, здебільшого «клубного» характеру на кшталт групи «Гарт» (Гарт, 1924) та ін.), які поступово переростали в повноцінні широкі об’єднання суто професійного характеру – таких як Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ) або Спілки пролетарсько-колгоспних письменників «Плуг» (більш розгорнуто – див. Щиголь, 2006, с. 74-75).

Опосередковано цим процесам сприяла державна соціокультурна політика, артикульована проголошенням XII з'їздом РКП(б) (квітень 1923 р.) загального курсу на коренізацію, ключовою невід'ємною складовою якої була, відповідно, політика «українізації».

Із остаточним закріпленням радянської влади в Україні (початок 1920-х рр.) практично всі ключові функції щодо професійної діяльності українського письменництва перебрала на себе держава. Так, у червні 1922 р. в РРФСР було створено Головне управління у справах літератури та видавництв (Головліт), а 29 серпня 1922 року РНК УСРР створив його український еквівалент – Центральне управління у справах друку (ЦУСД) (Костик, 2005).

В теоретико-ідеологічну основу відповідного державного/державницького підходу було покладено, перш за все, працю В.І. Леніна «Партійна організація і партійна література» (Ленин, 1905). Критичну адміністративно-практичну роль відіграли головно резолюція ЦК РКП(б) «Про політику партії у галузі художньої літератури» (18 червня 1925 р.) (Власть, 1999) та постанова ЦК ВКП «Про перебудову літературно-художніх організацій» (23 квітня 1932 р.). Окреме місце займає Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР (14 грудня 1932 р.), дубльована Постановою Пленуму ЦК КП(б) України (18 листопада 1933 р.), – про припинення «коренізації», отже й «українізації» (Див. Чумак, 1999).

Характерним їхнім доповненням стали, зокрема, Постанова ЦК ВКП(б) «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках» (1938) та Постанова № 1331 РНК УРСР «Про доповнення постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 20 квітня 1938 р. «Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України»» (Збірник наказів, 1938, с. 7).

Логічним завершенням окресленої подібними документами генеральної лінії стало утворення на I З'їзді радянських письменників (лютий 1934) Союзу письменників СРСР (Первый, 1934) – з регіональними філіями в радянських республіках. Спілка радянських письменників України, яка була створена у 1934 р., поступово поклати край різноманіттю літературно-художніх течій та напрямів, організацій та об'єднань, які до того існували

в Україні. На зміну усьому цьому прийшов в цілому сумнозвісний, хоча сутнісно й неоднозначний, т.зв. «соцреалізм» (Пор. Морозов, 2007). Його слід розглядати перш за все як масштабне явище – двоєдино соціокультурного (Див. Хархун, 2009) та ідеолого-адміністративного (Див. Наливайко, 2008) характеру (в термінах визначення та суворого дотримання загальних форматів та настанов). Соцреалізм як інституційно-нормативний феномен поступово охоплював практично всі пласти «поля культури» (в термінах П. Бурдьє) – до балету включно (Пор. Алякринская, 2013; Гендова, 2015), не кажучи вже про свій «наріжний камінь», яким, зрозуміло, виступала саме художня література.

З одного боку, впровадження канону соцреалізму негативно позначилося на літературному процесі України – такі сутнісно глибокі тренди загальнокультурного масштабу як символізм або футуризм, як і подібні «-ізми» (кубізм тощо) були викоренені, в літературі запанував виключно «соцреалізм». Останній наклав принципові обмеження на розвиток української літератури – в загальному контексті літератури радянської – на майже століття (Тимошик, 2003). Ті твори, що принципово вибивалися з такого «мейнстріму», яку б художньо-літературну цінність вони не мали, писалися переважно «в стіл» – та, в кращому випадку, попадали на полиці «спецхранів», а в гіршому – фізично знищувалися (інколи навіть включно з чернетками та копірками). Серйозній цензурі піддавалися навіть твори «самого» Т. Шевченка; зокрема, його вірш «Розрита могила» (1846-47 рр.), який не вписувався в радянський історико-ідеологічний наратив, ніколи не виходив у збірках – аж до розвалу СРСР.

За деякими підрахунками, лише за п'ять років (з 1926 по 1931 рр.) книжкові запаси України скоротилися на 60%. На початку 1930-х в УРСР з'явився перший республіканський «Зведений список nereкомендованої літератури на 1.1.31 р.».

В певних випадках «неканонічні» (в ціннісно-ідеологічному розумінні «соцреалізму») твори могли бути розповсюджені т.зв. «самвидавом», в окремих – опубліковані на Заході (т.зв. «тамвидав») (Пор. Дзюба, 1968). Відповідно, подібні праці (як ось проблемно-дискусійні розвідки М. Хвильового та ін.) знайшли свого читача в Україні майже через

століття після написання (Хвильовий, 1990). Необхідно зазначити, що українська діаспора раніше почала друк такого гатунку творів, – але в Україні вони не були знані з відомих причин (цензура).

З іншого – радянська держава серйозно опікувалася «внутрішніми» питаннями авторського права (хоча до міжнародного авторського права ставилася без жодної поваги), гарантуючи отримання належних гонорарів за публікації ідейно правильних (в сенсі перш за все відповідності суворому канону «соцреалізму») художньо-літературних творів великими та стабільними тиражами тощо (Див. Цимбал, 2018). Так, наприклад, уряд радянської України (ВУЦВК і РНК УСРР) ще у 1929 р. затвердив мінімальні ставки авторського гонорару за літературні твори (Збірник Законів, 1929), які періодично переглядав.

У 1927-29 рр. у радянському Харкові видавалося 9-томне зібрання творів О. Кобилянської, з якого znana українська літераторка отримала літературний гонорар – та витратила його на купівлю будинку у Чернівцях, що на той час були у складі Румунії.

Суміжним чинником стала загальнодержавна політика радянської влади з подолання неписьменності, артикульована постановою РНК УСРР «Про боротьбу з неписьменністю» (21 травня 1921 р.). Це реалізовувалося, зокрема, шляхом створення цілої та відносно цілісної мережі «хат-читалень» (Багмут, 1927), які виконували в т.ч. політично та соціально значущі функції державно-ідеологічної індоктринації та соціально-державної легітимізації нової влади. Твори канону соцреалізму (Див. Соцреалистический, 2000) тих часів, в свою чергу, виступали передусім як значущі інструменти та механізми створення та підтримування «жорстко» авторитарної державності зовнішньо, що небезпідставно претендувала на не менш «жорстку» тоталітарність внутрішньо.

В цьому сенсі саме радянські письменники-«соцреалісти» небезпідставно вважалися перш за все як «ресурсом влади» та, відповідно, розглядалися як «інженери людських душ» (Ю. Олеша), а їхні твори були орієнтовані переважно на відносно невибагливу цільову аудиторію (Пор. Лотман, 1983).

Українське письменництво 1920-30-х років: соціологічний портрет

Осмилення феномену становлення українського письменництва як відносно повноцінної та цілісної соціально-професійної групи було б відносно неповним та одностороннім без належної уваги до «внутрішнього» контексту цього феномену, зокрема визначення сутнісних характеристик особистісного характеру представників цієї групи. До відповідної категорії професійних письменників в Україні слід віднести передусім тих літераторів, які працювали в редакціях та видавництвах, оскільки цим вони заробляли собі на життя. Також слід враховувати таке явище як ініційований РАПП/ВУСПП «призов ударників в літературу» (Див. Боровой, 1930; Леонов, 1931; Кузня героїв, 1931), за яким до літературних гуртків було «призвано» тисячі робітників. В рамках цієї кампанії, наприклад, у Харкові видавався журнал «Літературний призов» (1930-1931 рр.).

За підрахунками Ю. Лавріненка, 1930 р. в Україні зі своїми творами виступали 259 авторів, з яких через вісім років залишилося лише 36 (Лавриненко, 2001, с. 16).

На основі доступної літератури (Історія, 1993) було проаналізовано 153 літературознавчі довідки про літературний та життєвий шлях українських письменників. До вибіркової сукупності увійшло 110 біографій літераторів (поетів, прозаїків, драматургів, які творили у 1920-1930-х рр.), що відповідали вимогам дослідження. Першим критерієм відбору виступала наявність у літературознавчій статті як біографічної довідки про письменника так і змістовного аналізу його творчості (виділення основних тематичних напрямків).

Другим критерієм була наявність в біографічній частині статей наступних соціальних чинників: 1) походження, 2) рівень освіти та 3) місце роботи письменника. І третім, але не менш важливим, був змістовний аналіз творчості митця з виокремленням основних тематичних напрямків творчості.

Письменники, які потрапили до даної вибірки, походять з родин: селян (39%), інтелігентів (19%), службовців (16%), священників (11%),

робітників (10%), купців (3%). Також є літератори, дані про походження яких не знайдено (2%). Велика кількість вихідців з селянського середовища зумовлюється передусім тим, що Україна, за часів Російської імперії, була переважно аграрним регіоном, в якому тільки починався розвиток промисловості.

З точки зору гендерної приналежності домінували в тогочасній літературі чоловіки (92%). Жінки як активна соціальна група ще не сприймалися суспільством за норму і, не зважаючи на вже тоді визнаних літераторок на кшталт Ольги Кобилянської та Лесі Українки, швидше були виключенням з правил. Хоча, варто зауважити, з початком формування нового літературного героя – радянської людини, а також з втіленням в життя принципу «кухарку кожну вивчим керувати країною» (В. Маяковський) жінкам стало легше пробитися до радянського літературного «елітного клубу», ставши членом (суч. – членкинею) відповідної Спілки письменників, з похідними бонусами та привілеями від цього (в т.ч. в термінах відносин «поля літератури» та «поля влади» П. Бурдьє).

За рівнем освіти українськими літераторами були переважно високоосвічені люди (55% з вищою освітою). Значна частина літераторів (15%) мали незакінчену вищу освіту. Це можна пояснити в т.ч. тим, що вони надавали перевагу не навчанню, а громадській та політичній діяльності. Тому їх або відраховували з вищого навчального закладу, або письменники самі припиняли навчання. Також були й такі, які закінчили гімназію, школу, училище (технікум) (по 8%), і ті, які не закінчили гімназії (семінарії) (5%).

1920-1930-ті роки – це складні роки в економічному плані («воєнний комунізм» – НЕП – командно-планова економіка – Голодомор), тому більшість літераторів паралельно працювали і в інших сферах (інколи одночасно на декількох роботах). Вони були співробітниками редакцій та видавництв (56%), викладачами навчальних закладів різних рівнів (37%), службовцями (25%), громадськими (політичними) діячами (14%), робітниками (4%). 10% творців художніх творів були представниками інших професій, зокрема працювали в медичній сфері, у лісництві тощо.

Таблиця 1. Ранжування тематичних напрямків творчості письменників в цілому та за їхнім місцем роботи (1920–30-ті рр.).

Ранг	Тематичний напрямок	Місце роботи письменників у 20–30-х рр. XX ст. (%) / ранг											
		Викладачі		Службовці		Редаційно-видавничі працівники		Робітники		Громадські (політичні) діячі		Представники інших професій	
		%	Ранг	%	Ранг	%	Ранг	%	Ранг	%	Ранг	%	Ранг
1	Філософська	54	1	44	1	35	3–4	–	–	27	5–6	55	1–2
2	Історична, біографічна	39	2	37	3–4	39	1–2	–	–	33	3–4	55	1–2
3	Соціальна	24	4	41	2	35	3–4	50	1	53	1	36	4
4	Революційна	29	3	37	3–4	39	1–2	25	2–7	40	2	45	3
5	Селянська	12	8	30	6–7	23	5	25	2–7	33	3–4	18	7–10
6	Прорадянська	20	5–6	33	5	16	6	–	–	20	7	18	7–10
7	Військова	20	5–6	30	6–7	13	8–9	25	2–7	–	–	18	7–10
8	Інтелігентська	10	9	15	8	13	8–9	25	2–7	27	5–6	27	5–6
9	Сатирично-гумористична	7	10–11	11	9–10	15	7	–	–	13	8–9	18	7–10
10	Міська	7	10–11	11	9–10	10	11	25	2–7	13	8–9	9	11–13
11	Священська	15	7	7	11	2	14	25	2–7	–	–	27	5–6
12	Жіноча та дитяча	2	12–14	4	12–13	11	10	–	–	7	10–11	9	11–13
13	Туристична	2	12–14	4	12–13	6	12	–	–	7	10–11	9	11–13
14	Емігрантська	2	12–14	–	–	5	13	–	–	–	–	–	–

Джерело: власна/авторська розробка. (Детальніше – див. Щиголь, 2004, с. 252–253; Щиголь 2005, с. 74).

Для співробітників редакцій, видавництв характерне зацікавлення усіма тематиками, адже такою є специфіка їхнього роду занять. Хоча в їхньому творчому доробку переважають тематики, котрі вимагають високої ерудиції та гарного знання не лише сьогодення, а й історії. Так, 1-2 ранг займають історична та революційна тематики, а 3-4 – філософська та соціальна. Вочевидь, це зумовлено тим, що в процесі своєї роботи вони змушені були віднаходити не лише факти минулого, які б свідчили про неминучість приходу до влади більшовиків (адже прорадянська тематика має 6 ранг), а й пояснення тим негараздам в соціальному житті, які відбувалися навколо, надати їм філософське пояснення та ліричною поезією відволікти увагу читачів від наболілого. (Відповідно, до філософської тематики було включено і твори ліричного спрямування).

Високі ранги у письменників, які, окрім літературної праці, були зайняті й в інших сферах народного господарства, мають філософська, історична, соціальна та революційна тематики. Зацікавлення соціальною, селянською, революційною, інтелігентською та міською тематиками усіма категоріями митців можна пояснити тим, що вони брали активну участь у суспільному житті, особливо ті, хто працював у редакціях та видавництвах (напр., Остап Вишня – «Загибель кар'єри», «Охороняймо природу», М. Куліш – «97», «Мина Мазайло» та ін.), у навчальних закладах (напр., А. Головка – «Бур'ян», «Пасинки степу», Тодось Осьмачка «План до двору», «Труни в гаях» та ін.), в державних установах (напр., Б. Антоненко-Давидович – «Смерть», «Землею Українською», І. Сенченко – «Історія однієї кар'єри», «Подорож до Червонограда» та ін.) та були громадськими (державно-політичними) діячами (напр., В. Еллан-Блакитний – «Удари молота», «На обважнілі, розпатлані нерви^{1/4}», О. Корнійчук «В степах України» та ін.).

Доволі специфічною є тематика, яка цікавила лише дві категорії митців – викладачів та редакційно-видавничих працівників – емігрантська. Вона має низькі ранги (12-14 і 13 відповідно), але значуща тим, що дає зрозуміти, яким чином відбувалося спілкування між письменниками-емігрантами та тими, хто залишився в Україні. Адже 58% і 38% емігрантів-письменників (з тих, хто потрапив до вибірки, і в біографічній довідці зазначено, що

вони емігрували в 1920-1930-х рр.) були викладачами (науковцями) та співробітниками видавництв відповідно. Отже, вони підтримували зв'язки зі своїми колегами, які жили в Радянській Україні, ділилися з ними своїми турботами та радощами. Підтвердженням цього служить й те, що викладачам та газетяркам (хоч і малою мірою) цікава туристична тематика (12-14 і 10 ранги відповідно).

Захоплення викладачів та науковців філософською (1) та історичною (2) тематиками легко зрозуміти – за своїм фахом вони виступають втіленням мудрості минулого та сьогодення. Також цікаво відмітити, що реалії сьогодення та історія для цих письменників однаково важливі (2-3).

А от захоплення філософською тематикою (1) службовцями вимагає певного пояснення. На нашу думку, описуючи реалії сьогодення (соціальна тематика має ранг (2)), перед письменниками постали в усій своїй величчї фундаментальні питання – хто ми, що ми, яке місце людина займає у всесвіті і т.п. Працюючи в радянських державних установах, вони не могли не відмітити позитивних змін в суспільному житті – про це свідчить високий ранг революційної (3) та прорадянської тематик (4). Необхідно зазначити, що службовців не цікавили проблеми емігрантів.

Громадські (політичні) діячі на перший план висували проблеми сьогодення (1). Прагнучи розв'язати найдошкульніші проблеми, письменники намагалися в своїй творчості віднайти першопричини виникнення соціальних загострень в країні. Про це свідчать високі ранги революційної (2), історичної (3-4) та селянської (3-4) тематик. У творчості письменників цієї категорії відсутні емігрантська, священницька та військова тематики. Викликає здивування ігнорування громадськими діячами життя українців за межами країни. Можливе пояснення цьому – намагання зайвий раз не дратувати владу.

Детальний аналіз уподобань робітників та представників інших професій не проводиться у зв'язку з тим, що, по-перше, робітники-письменники представлені малою кількістю (4% від усіх письменників) і, по-друге, письменники-представники інших професій не можуть виступати гомогенною групою, а, отже, й бути належним об'єктом глибокого соціологічного аналізу.

Висновки та перспективи подальших досліджень

У XIX ст. українське письменництво активно формувалося як соціально-професійна група, а його ключові представники – отримували гонорари, інколи немалі (О. Кобилянська та ін.), за свою творчість (не зважаючи на те, що ці гонорари для них майже ніколи не були основним джерелом існування). Втім, загальна проблематика гонорарів українського письменництва потребує окремого економіко-соціологічного дослідження.

Українське письменництво XIX – початку XX ст. йшло в загальному руслі тогочасного світового літературно-культурного процесу, а саме: все активніше долучало до публічності (публікувало) твори, написані жінками. Відповідно, гендерний вимір такої проблематики становить окремих перспективний, але поки що вкрай малодосліджений, пласт історико-культурних (в т.ч. історико-соціологічних) досліджень.

1920-ті рр. стали часом небаченого розвитку української культури, періодом культурної революції або, в певному сенсі, «українським відродженням». Це стало можливим завдяки тому, що після революційних подій в Україні (кінець 1910-х рр.) діячі культури могли сподіватися на підтримку державних органів, вільно проголошувати свої програми розвитку культури та сподівання. Багато видатних діячів виїхало в еміграцію, але почала з'являтися нова плеяда діячів культури, вихованих на революційних переконаннях, свідомих комуністів. Втім, необхідно зауважити, що багато молодих письменників та поетів були доволі аполітичними.

У вимірі “поля художньої літератури” (П. Бурдье) можна прослідкувати культурні та соціальні (в т.ч. професійні, рольові, гендерні та ін.) зміни, котрі відбувалися у суспільстві. Революційні події зруйнували соціально-станову ієрархічну структуру Російської імперії. Почалася вертикальна міграція, котра суттєво підтримувалася владою, а в багатьох випадках навіть стимулювалася нею: зокрема, робітник-ударник, відповідаючи на відповідний заклик партії, міг швидко стати письменником/літератором.

В загальних рамках вертикальної міграції підвищувався загальний рівень освіченості населення, змінювалося матеріальне та соціальне становище великої кількості населення. Зростав попит на літературну

продукцію, оскільки збільшувалася кількість письменних людей, – а, отже, виникала потреба у збільшенні кадрів виробників цієї продукції – письменників (показовою є кампанія «призову робітників-ударників до літератури»). Основна професійна діяльність тогочасних митців мала значний вплив на вибір ідей/сюжетів та тем/тематик серед письменників.

Попередні результати міждисциплінарних соціологічно-літературознавчих досліджень свідчать, що і творчий доробок письменника, і його біографічні віхи (Пор. Головій, 2015) разом є дедалі потужнішим (в контексті розвитку відповідних технологій «BigData» (Полтораков, Щиголь, 2017)) джерелом для соціологічних досліджень (Пор. Малес, 2011), вивчення взаємовпливів соціуму (реального життя) і словесності (художнього твору та відповідної психологічної/культурної реальності, що ним конструюється/здається та/або екстраполюється на нього).

Література

- Агеева В.П. (2003). Жіночий простір: феміністичний дискурс українського модернізму ISBN 966-84080-1-2 К.: Факт, 2003.
- Алякринская М.А. (2013). Постмодернистский проект в культуре соцреализма: балет “Светлый ручей” in: Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. 2013. №1.
- Багмут И.А. (1927). Червоні кутки на селі (куткові хати-читальні) Київ: Держвидав України, 1927.
- Бажан О.М. (2005). Кримінальний сюжет і гендерні проблеми психоприроди художнього характеру (за матеріалами малої прози Марка Вовчка “Павло Чернокрил”, “Свекруха”, “Одарка”) in: Літературознавчі студії. Зб. наук. праць. К.: ВД Дмитра Бураго, 2005. Вип. 14.
- Білан Т. (2002). “Жіноча” рецепція національної культури (феміністична ідея в творчості Олени Пчілки, Лесі Українки, Ольги Кобилянської) in: Український жіночий рух : здобутки і проблеми. Дрогобич, 2002. Вип. 1.
- Боровой Н. (1930). Ударники в литературу in: Октябрь. 1930. №169-170.

- Власть и художественная интеллигенция. Документы ЦК РКП(б) – ВКП (б), ВЧК – ОГПУ – НКВД о культурной политике. 1917-1953. М.: Международный фонд «Демократия», 1999. Гарт : альманах. – X.: Держвидав України, 1924.
- Гендова М.Ю. (2015). “Время, вперед!”. К проблеме социокультурного контекста советских балетов 1930-х. in: Вестник Академии Русского балета им. А.Я. Вагановой. 2015. №4.
- Головій О. (2015). Формування біографічного методу в українському літературознавстві XIX ст. in: Наук. вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. 2015. № 9.
- Головнёва А.В. (2015). “Миры легитимности”: стратегии легитимации писателей-прозаиков в российском поле литературы in: Экономическая социология. 2015. Т. 16. № 1.
- Дзюба І. (1968). Українізація та її розгром in: Інтернаціоналізм чи русифікація? Мюнхен, 1968.
- Збірник Законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1929 р. / Народний комісаріат юстиції. Харків: Укрголовліт, 1929.
- Збірник наказів та розпоряджень Народного комісаріату освіти УРСР. 1938. – №33.
- Історія української літератури. XX століття (1993). У 2 кн. Кн. 1.: 1910-1930-ті роки: Навч. посібник /За ред.В. Г. Дончика. К.: Либідь, 1993.
- Карпенко В. (2014). Т.Г. Шевченко і меценатська діяльність родини Симиренків in: Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. 2014. Вип. 1(1).
- Київські неокласики ISBN 966-664-081-3 К.: Факт 2003.
- Козлова Н.Н. (2005). Соцреализм: производители и потребители in: Общественные науки и современность. 1995. № 4.
- Костюк Є. (2005). Функціонування центрального управління у справах друку (ЦУД) в 20-х рр. XX ст. в УСРР in: Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. 2005. Вип. 13.
- Кузня героїв. (1931). Збірник робітників-ударників Тракторобуду, покликаних до літератури Харків: Видавництво пролетарських письменників “ГАРТ”, 1931.
- Куліш П.А. (1861). Обзор украинской словесности in: Основа. 1861. № 1.
- Лавріненко Ю.А. (2001). Розстріляне відродження: Антологія 1917-1933. ISBN 978-617-7173-21-1 К.: Просвіта, 2001.

- Ленин В.И. (1905) Партийная организация и партийная литература (“Новая Жизнь”, 13(26) ноября 1905 г., № 12) in: Полное собрание сочинений. (5 изд.) Т. 12. М.: ИПЛ, 1968.
- Ленин В.И. (1908). Лев Толстой как зеркало русской революции (“Пролетарий”, 11(24) сентября 1908, № 35) in: Полное собрание сочинений. (5е изд.) Т.17. М.: ИПЛ, 1968.
- Леонов Л. (1931). О призыве ударников в литературу in: Литературная газета. 1931. 25 сентября.
- Лотман Ю.М. (1993). Массовая литература как историко-культурная проблема in: Лотман Ю.М. Избранные статьи: в 3-х томах. Т. 3. Таллинн, 1993.
- Малес Л. (2011). Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології ISBN 978-966-79-5 К.: КІС, 2011.
- Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку ХХ століття / уклад. Н.М. Сидоренко, О.І. Сидоренко. К.: Дослідницький центр історії укр. преси, 2001.
- Морозов А.И. (2007). Соцреализм и реализм. ISBN 978-5-269-01051-9 М.: Галарт.
- Наливайко Д. (2008). Замітки щодо генези й типології соціалістичного реалізму in: Слово і Час. 2008. № 9.
- Первый Всесоюзный съезд советских писателей, 15-26 февраля 1934 г.: стенографический отчет. – М., 1934.
- Полтораков О.Ю., Щиголь І.В. (2017). “Великі дані” та методологічні перспективи соціально-структурних досліджень in: Проблеми розвитку соціологічної теорії: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. “Проблеми розвитку соціологічної теорії: Структурні зміни і соціальна напруженість”, 25-26 трав. 2017 р., (м. Київ) К.: Логос, 2017.
- Роготченко О.О. (2007). Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. ISBN 978-966-651-771-8 Київ: ФЕНІКС, 2007.
- Соцреалистический канон : сб. ст. СПб: Гуманитарное Агентство “Академический проект”, 2000.
- Тимошик М. (2003). Видавнича справа в Україні за радянської доби (1920-1990): ідеологічний та творчий аспекти in: Вісник Книжкової палати. 2003. № 9.

- Хархун В. (2009). Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації. ISBN 978-966-96864-7-3 Ніжин: ТОВ «Гідромакс».
- Хвильовий М. (1925). Камо Грядеши. Памфлети. В-во «Книгоспілка», 1925.
- Хвильовий М. (1926). Думки проти течії. Памфлети. Харків: ДВУ, 1926.
- Хвильовий М. (1990) Україна чи Малоросія? in: Вітчизна. 1990. № 1-2.
- Цимбал Я. (2018). «Своє добро»: що і як крали письменники у 1920-х in: <http://litakcent.com/2018/12/27/svoje-dobro-shho-i-yak-krali-pismenniki-u-1920-h/>
- Чумак В.М. (1999). Політика українізації в УСРР і КПЗУ (1927-1928) in: Записки історичного ф-ту Одеського держ. ун-ту ім. І.І. Мечникова. Одеса, 1999. Вип. 10.
- Шуст Я. (1960). Псевдоніми та криптоніми Івана Франка in: Іван Франко: Статті і матеріали. Львів, 1960. Зб. 7. С. 438-457.
- Щиголь І.В. (2003). Особливості відображення соціальної реальності в літературних творах in: Вісник Київського університету: Соціологія. Психологія. Педагогіка. К., 2003. Вип. 18.
- Щиголь І.В. (2004). Соціальне та індивідуальне в творчості митця in: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Перспективи розвитку соціогуманітарних наук у класичних університетах” (соціологія, психологія, педагогіка): Збірник наукових праць К.: ВПЦ “Київський університет”, 2004.
- Щиголь І.В. (2005). Реконструкція соціальної реальності методом вивчення біографій авторів літературних творів in: Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. К., 2005. Вип. 3.
- Щиголь І.В. (2006). Застосування біографічного методу для реконструкції життєвого та творчого шляху письменника (за матеріалами біографічно-літературознавчих розвідок) in: Вісник Київського університету: Соціологія. Психологія. Педагогіка. К., 2006. Вип. 25.
- Щиголь І.В. (2009). Соціальне в художньому: соціально-сміслова реконструкція in: *Studia Methodologica* : (науковий збірник) Тернопіль: ТНПУ, 2009. Вип. 29.
- Bourdieu P. (1991). Le champ littéraire in: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* № 89.
- Thompson E.M. (2000). Imperial knowledge. Russian Literature and Colonialism. ISBN 978-0313313110 Greenwood Press (Contributions to the Study of World Literature, Book 99).

References

- Ageeva, V.P. (2003). *Zhinochyy prostir: feministychnyy dyskurs ukrayins'koho modernizmu [Female Area: feministic discourse of Ukrainian modernism]*. ISBN 966-84080-1-2. Kyiv: Fact. (in Ukrainian).
- Alyakrinskaya, M.A. (2013). Postmodernyst'skyy proekt v kul'ture sotsrealyzma: balet «Svetlyy ruchey» [Post-Modern Project in SocRealism Culture: "Svetlyy ruchey" ballet] in: *Vestnyk Akademyy Russkoho baleta ym. A.Ya. Vahanovoy [Herald of Vaganova Russian Ballet Academy]*. 2013. No. 1. (in Russian).
- Bagmut, I.A. (1927). *Chervoni kutky na seli (kutkovi khaty-chyital'ni) [Red Groups in Villages (group reading-houses)]*. Kyiv: State Publish of Ukraine. (in Ukrainian).
- Bazhan, O.M. (2005). Kryminal'nyy syuzhet i genderni problemy psykhopryrody khudozhn'oho kharakteru (za materialamy maloyi prozy Marka Vovchka «Pavlo Chornokryl», «Svekrukha», «Odarka») [Criminal Plot and Gender Problems of Psycho-Nature Character (on materials of marco Vovchok small prose «Pavlo Chornokryl», «Svekrukha», «Odarka»)]. in: *Literaturoznavchi studiyi. Zb. nauk. prats' [Literature Studies. Scientific Papers Collecting]*. Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. Vol. 14. (in Ukrainian).
- Bilan, T. (2002). «Zhinocha» retseptsiya natsional'noyi kul'tury (feministychna ideya v tvorchosti Oleny Pehilky, Lesi Ukrayinky, Ol'hy Kobyl'yans'koyi) ["Female" representing of national culture (feministic idea in Olena Pehilka, Lesia Ukrayinka, Ol'ha Kobyl'yans'ka) arts] in: *Ukrayins'kyi zhinochyy rukh : zdobutky i problemy [Ukrainian Female Movement' achievements and problems]*. Dorohobych. Vol. 1. (in Ukrainian).
- Borovoy, N. (1930). Udarniki v literaturu [Drummers to Literature]. in: *Oktyabr' [October]*. No. 169-170. (in Russian).
- Bourdieu, P. (1991). Le champ littéraire in: *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, No. 89.
- Chumak, V.M. (1999). Polityka ukrayinizatsiyi v USRR i KPZU (1927-1928) [Ukrainisation Policy in USRR and CPZU (1927-1928)]. in: *Zapysky istoriychnoho f-tu Odes'koho derzh. un-tu im. I.I. Mechnykova [Mechnikov Odesa National University Historical faculty papers]*. Odesa Vol. 10. (in Ukrainian).
- Dzuba, I. (1968). Ukrayinizatsiya ta yiyi rozhrom [Ukrainisation or Its destroying]. in: *Internatsionalizm chy rusyfikatsiya? [Internationalism or Russification?]*. Munich. (in Ukrainian).

- Gendova, M.Yu. (2015). «Vremya, vpered!»: K probleme sotsiokul'turnogo konteksta sovetских baletov 1930-kh gg. ["Time, Forward": On the problem of soviet ballets sociocultural context 1930s] in: *Vestnyk Akademyy Russkoho baleta ym. A.Ya. Vaganovoy* [Herald of Vaganova Russian Ballet Academy]. No. 4. (in Russian).
- Goloviy, O. (2015). Formuvannya biohrafichnoho metodu v ukrayins'komu literaturoznavstvi XIX st. [Biography Method Formation in Ukrainian Literature Studies of 19th century] in: *Nauk. visnyk Skhidnoyevropeys'koho nats. un-tu im. Lesi Ukrayinky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*. [Scientific Herald of Lesya Ukrainka Eastern-European National University. Filology Sciences. Literature Studies]. No. 9. (in Ukrainian).
- Golovnyova, O.V. (2015).»Miry legitimnosti»: strategii legitimatsii pisateley-prozaikov v rossiyskom pole literatury ["Legitimacy Worlds": legitimation Strategies of Prose Writers in Russian Literature Field] in: *Ekonomicheskaya sotsiologiya*. [Economic Sociology]. Vol. 16. No. 1. (in Russian).
- Istoriya ukrayins'koyi literatury. XX stolittya. U 2 knyhach. K. 1.: 1910-1930 roky*. [History of Ukrainian Literature, 20th century. In 2 Volumes Volume 1. 1910-1930-mi]. (1993). Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).
- Karpenko, V. (2014). T.H. Shevchenko i metsenat-s'ka diyal'nist' rodyny Symyrenkiv [T.Shevchenko and mecenat activities of Symyrenko family]. in: *Naukovi zapysky Ternopil's'koho nats. ped. un-tu im. V. Hnatyuka. Seriya: Istoriya* [Scientific Papers of V. Hnatyuk ternopil National pedagogical University. History Series]. Vol. 1(1). (in Ukrainian).
- Kharkhun, V. (1926). *Sotsrealistychnyy kanon v ukrayins'kii literaturi: geneza, rozvytok, modyfikatsiyi* [Socialist realism Canon in Ukrainian Literature: genesis, development, modofgocations]. ISBN 978-966-96864-7-3. Nigyn: HydroMax Ltd. (in Ukrainian).
- Khvylyovyj, M. (1925). *Kamo Hryadeshy. Pamflety* [Quo Vadis. Pamphlets]. Book Union. (in Ukrainian).
- Khvylyovyj, M. (1926). *Dumky proty techiyi. Pamflety* [Thoughts Against Mainstream. Pamphlets]. Kharkiv: State Publishing of Ukraine. (in Ukrainian).
- Khvylyovyj, M. (1990). Ukrayina chy Malorosiya? [Ukraine or littleRussia?]. in: *Vit-chyzna. (Motherland)*. No. 1-2. (in Ukrainian).
- Kostyk, Ye. (2005). Funktsionuvannya tsentral'noho upravlinnya u spravakh druku (USRR) v 20-kh rr. XX st. v USRR [Funtioning of Central Department of Press in 1920s in USRR] in: *Problemy istoriyi Ukrayiny: fakty, sudzhennya, poshuky: Mizhvid. zb. nauk. pr.* [Ukrainian History Problems: facts, opinions, studies; Interdepartment scientific papers collecting]. Vol. 13. (in Ukrainian).

- Kozlona, N.N. (2005). Sotsrealizm: proizvoditeli i potrebiteli [Socrealism: Producers and Consumers] in: *Obshchestvennyye nauki i sovremennost'* [Social Sciences and Modern]. No. 4. (in Russian).
- Kulish, P.A. (1861). Obzor ukrainskoy slovesnosti [Review of Ukrainian Literature] in: *Osnova* [Grounds]. No. 1. (in Russian).
- Kuznya heroyiv. [Smithy of Heroes].* (1931). Zbirnyk robotnykiv-udarnykyv Traktorobudu, poklykanykh do literatury [Collecting of Drummers-Workers Called to Literature]. Kharkiv: "Gart" Proletarian Publishing. (in Ukrainian).
- Kyivs'ki neoklasyky [Kyiv Neo-Classics].* (2003). ISBN 966-664-081-3. Kyiv: Fact. (in Ukrainian).
- Lavrinenko, Yu.A. (2001). Rozstrilyane vidrodzhennya: Antolohiya 1917-1933. [Renaissance Being Shot: anthology]. ISBN 978-617-7173-21-1. Kyiv: Prosvita. (in Ukrainian).
- Lenin, V.I. (1905). Partiynaya organizatsiya i partiynaya literatura [Party Organisation and Party Literature]. in: *Polnoye sobraniye sochineniy. [Full Collection of Works].* Moscow. Vol. 12. (in Russian).
- Lenin, V.I. (1908). Lev Tolstoy kak zerkalo russkoy revolyutsyy [Leo Tolstoy as a Mirror of the Russian Revolution] in: *Polnoye sobraniye sochineniy. [Full Collection of Works].* Moscow. Vol. 17. (in Russian).
- Leonov, L. (1931). O pryzve udarnikov v literaturu [On Coll of Drummers to Literature]. in: *Literaturnaya gazeta [Literature Newspaper].* September 25. (in Russian).
- Lotman, Yu.M. (1993). Massovaya literatura kak istoriko-kul'turnaya problema [Mass Literature as Historical-Cultural Problem]. in: *Lotman Yu.M. Izbrannyye stat'i: v 3-kh tomakh. T. 3 [Selected Articles: in 3 Vol. 3].* Tallinn. (in Russian).
- Males, L. (2011). *Vyvchayuchy teksty kul'tury: sotsiokul'turnyy analiz yak piznaval'na stratehiya sotsiologii [Studying of Culture Text: socio-cultural analysis as study strategy of sociology].* ISBN 978-966-79-5. Kyiv: KIS. (in Ukrainian).
- Materialy z istoriyi natsional'noyi zhurnalistyky Shkhidnoyi Ukrayiny pochatku XX stolitya [Materials of National Journalistics History of Eastern Ukraine, beginning of 20th century].* (2001). Kyiv: Study centre of Ukrainian Press History. (in Ukrainian).
- Morozov, A.I. (2007). *Sotsrealizm i realizm [Socrealism and realism].* ISBN 978-5-269-01051-9. Moscow: Galart. (in Russian).
- Nalyvayko, D. (2008). Zamitky shchodo henezy y typolohiyi sotsialistychnoho realizmu [Remarks on Hensis and Typology of Socialist Realism]. in: *Slovo i Chas. [Word and Time].* No. 9. (in Ukrainian).

- Pervyy Vsesoyuznyy s"yezd sovetskikh pisateley, 15-26 fevralya 1934 g.: stenograficheskiy otchet* [1st All-Union Meeting of Soviet Writers, February 15-26, 1934: Stenography report]. (1934). Moscow. (in Russian).
- Poltorakov, O., Shchygol, I. (2017). «Velyki dani» ta metodolohichni perspektyvy sotsial'no-strukturnykh doslidzhen' ["BigData" and methodological perspectives of social-structure studies]. in: *Materialy XIV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Problemy rozvytku sotsiolohichnoyi teorii: Strukturni zminy i sotsial'na napruzhenist"*, 25-26.05.2017, Kyiv) [Sociology Theory Problems Development: Materials of 14th international scientific-practical conference Social Changes and Social Tension", May 25-26, 2017, Kyiv]. Kyiv: Logos. (in Ukrainian).
- Rogotchenko, O.O. (2007). Sotsialistychnyy realizm i totalitaryzm [Socialist realism and Totalitarianism]. In *Instytut problem suchasnoho mystetstva Akademiyi mystetstva Ukrayiny* [Modern Arts Problems Institute of National Arts Academy]. ISBN 978-966-651-771-8. Kyiv: Phoenix. (in Ukrainian).
- Shchygol, I.V. (2003). Osoblyvosti vidobrazhennya sotsial'noyi real'nosti v literaturnykh tvorakh [Social Reality Representation Specifics in Literature Works] in: *Visnyk Kyivivs'koho universytetu: Sotsiologiya. Psykholohiya. Pedagogika* [Kyiv University Herald. Sociology, Psychology, Pedagogics]. Kyiv. Vol. 18. (in Ukrainian).
- Shchygol, I.V. (2004). Sotsialne ta indyvidualne v tvorchosti myttsia [Social and Individual in Artist's Creating] in: *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Perspektyvy rozvytku sotsiohumanitarnykh nauk u klasychnykh universytetakh» (sotsiologiya, psykholohiya, pedagogika): Zbirnyk naukovykh prats* ["Socio-Humanitarian Sciences Development Perspectives in Classical Universities" (sociology, psychology, pedagogics) All-Ukrainian Scientific-Practical Conference Materials]. Kyiv. Kyiv University. (in Ukrainian).
- Shchygol, I.V. (2005). Rekonstruktsiya sotsial'noyi real'nosti metodom vyvchennya biohrafy avtoriv literaturnykh tvoriv [Social Reality Reconstruction by Methods of Literature Works Authors' Biographies] in: *Aktual'ni problemy sotsiologiyi, psykholohiyi, pedagogiky* [Actual Problems of Sociology, Psychology, Pedagogics]. Kyiv. Vol. 3. (in Ukrainian).
- Shchygol, I.V. (2006). Zastosuvannya biohrafichnoho metodu dlya rekonstruktsiyi zhyttyevoho ta tvorchoho shlyakhu pys'mennyka (za materialamy biohrafichno-literaturoznavchykh rozvidok) [Biography Method Using for Reconstruction of Writer's Life and Arts Way (on biography-literature studies materials)] in: *Visnyk Kyivivs'koho universytetu: Sotsiologiya. Psykholohiya. Pedagogika* [Kyiv University Herald. Sociology, Psychology, Pedagogics]. Kyiv Vol. 25. (in Ukrainian).

- Shchygol, I.V. (2009). Sotsial'ne v khudozhn'omu: sotsial'no-smyslova rekonstruktsiya [Social in Arts: Social-Sense Reconstruction] in: *Studia Methodologica: scientific collectings*. Ternopil: Ternopil National Pedagogical University. Vol. 29. (in Ukrainian).
- Shust, Ya. (1960). Pseudonimy ta kryptonimy Ivana Franka [Ivan Franko's Pseudonyms and Cryptonyms] in: *Ivan Franko: articles and materials*. Lviv, 1960. Vol. 7. (in Ukrainian).
- Sotsrealystycheskyy kanon [Socialist Realism Canon]*. (2000). Saint Petersburg: Humanitarian Agency "Academic Project". (in Russian).
- Thompson, E.M. (2000). *Imperial knowledge. Russian Literature and Colonialism*. Greenwood Press. Contributions to the Study of World Literature, Book 99. ISBN 978-0313313110.
- Tsymbal, Ya. (2018). «Svoje dobro»: shcho i yak kraly pys'mennyky u 1920-kh [“Personal Goods”: what and how writers steal in 1920s]. Publication 27.12.2018. Retrieved 27.12.2018 from: <http://litakcent.com/2018/12/27/svoje-dobro-shho-i-yak-krali-pismenniki-u-1920-h/> (in Ukrainian).
- Tymoshyk, M. (2003). Vydavnycha sprava v Ukraini za radyans'koyi doby (1920-1990): ideolohichnyy ta tvorchy aspekty [Publishing in Ukraine on Soviet Times (1920-1990)]. in: *Visnyk Knyzhkovoyi palaty [Book Chamber Heralds]*. No. 9. (in Ukrainian).
- Vlast' i khudozhestvennaya intelligentsiya. Dokumenty o kul'turnoy politike. 1917-1953 [Power and Arts Intelligenc. Documents on cultural policy. 1917-1953]*. (1999). Moscow: International Fund «Democracy». (in Russian).
- Zbirnyk nakaziv ta rozporyadzen' Narodnoho komisariatu osvity URSR [Collection of Decrees and Orders of URSR People Commissariat of Education]*. (1938). No. 33. (in Ukrainian).
- Zbirnyk Zakoniv ta rozporyadzen' robitnycho-selyans'koho uryadu Ukrainy za 1929 r. [Collection of Laws and Orders of Ukraine Workers-Villages Government for 1929]*. (1929). Narodnyy komisariat yustytysiyi. (People Commissariat of Justice). Kharkiv: Ukrholovlit. (in Ukrainian).

Received: 04.11.2018

Accepted: 06.02.2019